

ЛЕКСИКА СЕЛА СТРИГАНЦІ ЯК ОБ'ЄКТ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ОПРАЦЮВАННЯ. Г. 1 (ГА – ГЛЯ-ГЛЯ)

Любов Осташ, Роман Осташ. Лексика села Стриганці як об'єкт лексикографічного опрацювання. Г. 1 (ГА – ГЛЯ-ГЛЯ).

У статті запропоновано нові підходи до лексикографічного опрацювання лексики сучасного мовлення мешканців одного села. Разом із апеллятивною лексикою у словник введено й оніми (прізвища, вуличні прізвиська, мікротопоніми). Крім фразеологізмів, подано також узвичані вислови. Об'єктом дослідження обрано говірку села Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області. У статті вміщуємо першу частину лексем, які починаються на літеру Г (ГА – ГЛЯ-ГЛЯ).

Ключові слова: діалектологія, лексикографія, фразеологія, діалектне мовлення, говірка, лексема, село Стриганці.

Любов Осташ, Роман Осташ. Лексика села Стриганцы как объект лексикографической обработки. Г. 1 (ГА – ГЛЯ-ГЛЯ).

В статье предложено новые подходы к лексикографической обработке лексики современной речи жителей одного села. Наряду с апеллятивной лексикой в словарь введено онимы (фамилии, уличные прозвища, микротопонимы). Кроме фразеологизмов, помещаем также обиходные изречения. Объектом исследования избрано говор села Стриганцы Тисменицкого района Ивано-Франковской области. В статье разрабатывается первая часть лексем, начинающихся на букву Г (ГА – ГЛЯ-ГЛЯ).

Ключевые слова: диалектология, лексикография, фразеология, диалектная речь, говор, лексема, село Стриганцы.

Lyubov Ostash, Roman Ostash. Lexis of Stryhantsi village as objekt of lexicographical processing. H/G. 1 (ГА – ГЛЯ-ГЛЯ).

New approaches to lexicographical processing of modern speech lexis of residents of a separate village are suggested in the article. Onyms along with appellative lexis are introduced into the vocabulary (surnames, street nicknames, microtoponyms). Common phrases are also presented in addition to idioms. Dialect of the village of Stryhantsi of Tyumenytsya district, Ivano-Frankivsk region was chosen as object of the research. The article contains the first part of lexemes that begin with H/G letter (ГА – ГЛЯ-ГЛЯ).

Key words: dialectology, lexicography, phraseology, dialectal speech, dialect, the village of Stryhantsi.

Метою даної статті є запропонувати нові підходи до лексикографічного опрацювання лексики сучасного мовлення мешканців одного села. Об'єктом дослідження обрано говірку села Стриганці Тисменицького (діалектне стриганецьке – *Тисменецького*) району Івано-Франківської області. У статті вміщуємо першу частину лексем, які починаються на літеру Г (ГА – ГЛЯ-ГЛЯ).

Говірка міститься на південному заході наддністрянського діалекту. Село розташоване в 30 км від обласного центру – міста Івано-Франківська (якщо їхати через *Рóшинів, Клубівці, Тісменицю*). Вважається, що воно засноване у 1624 році. Село значиться на карті французького інженера-картографа Левассера де Боплана з 1650 року. Сусіднє село *Рóшинів* – набагато давніше, у писемних пам'ятках згадується з 1387 року. Із Стриганцями сусідять також села *Дóвге, Поберéжжя* (діалектне стриганецьке – *Поберéжі*).

Структура словникової статті

Реєстрові слова подано великими літерами жирним шрифтом за українською абеткою. Після реєстрового слова у квадратних дужках наведено транскрипцію з обов'язковим позначенням наголосу та інших звукових особливостей лексеми. У мовленні стриганчан ненаголошений звук [e] звучить невиразно, часто наближаючись до [и] або [і]. Характерною особливістю говірки є те, що часто один і той же мовець може вживати будь-яку із цих паралельних фонетичних форм. Тобто при вимові лексеми *селó* 'вид населеного пункту' можливі такі фонетичні варіанти: *селó* [се^нло], *силó* [си^нло], *силó* [си^ело]. Із цієї ж причини, указуючи на середній рід у словникових статтях, присвячених прикметникам і дієприкметникам, указуємо (в ненаголошеній позиції) через скісну риску подвійну вимову, наприклад: „ГОЛОДНУВАТИЙ [голодну^нвати], -а, -е/-и, прикм. Який тривалий час трохи недоїдає; який не наїдається досита”. Детальніше варіанти -е/-и не розшифруємо, хоча слід мати на увазі, що, окрім указаних, можливі ще проміжні варіанти: звук [e], наближений до [и], та звук [и], наближений до [e]. Знак наголосу у транскрипції ставимо перед наголошеним складом. Після квадратних дужок подано ремарки: для *іменника* – вказівка на закінчення родового відмінка однини, вказівка на рід (ч., ж., с., при іменникові спільного роду –

сп. р.); для **дієслова** – вказівка на частиномовну приналежність слова та на вид (*док., недок.*); для **прикметника** – вказівка на частиномовну приналежність. Прикметники подано у формі чоловічого роду, після того через коми вказано закінчення жіночого та середнього родів; для **інших частин мови** – вказівка на частиномовну приналежність. Якщо слово багатозначне, викладено всі відомі авторам значення лексеми. Ці значення відокремлено арабськими цифрами. Омоніми подано в окремих статтях із числовим позначенням індексу справа. Якщо реєстровим словом є вуличне прізвище, то у словниковій статті вказуємо основні похідні форми прізвищ членів сім'ї, не розписуючи детально усі можливі варіанти антропонімоформул, у яких можуть уживатися ці основні форми. Докладніше про функціонування вуличних прізвищ у Стриганцях див. [1; 2; 3]. Всі умовні скорочення подано окремим списком.

Умовні скорочення

бот. – ботанічне; **буд.** – будівельне; **виг.** – вигук; **вл. н.** – власна назва; **в. ст.** – вищий ступінь; **вул.** – вуличне; **вulg.** – вульгарне; **див.** – дивись; **дит.** – дитяче мовлення; **дієприкм.** – дієприкметник; **дієсл.** – дієслово; **док.** – доконаний вид; **евф.** – евфемізм; **ж.** – жіночий рід; **жарт.** – жартівливе; **заст.** – застаріле; **зб.** – збірне; **згруб.** – згрубіле; **зменш.-пестл.** – зменшувально-пестливе; **знач.** – значення; **ім.** – іменник; **інд.** – індивідуальне; **ірон.** – іронічне; **лайл.** – лайливе; **літ.** – літературне; **мн.** – множина; **наз.** – називний відмінок; **недок.** – недоконаний вид; **нейтр.** – нейтральне, без конотацій; **оказ.** – оказіональне; **оф.** – офіційний варіант імені; **перев.** – переважно; **перен.** – переносне значення; **пестл.** – пестливе; **прикм.** – прикметник; **присл.** – прислівник; **рідк.** – рідкісне; **род.** – родове; **розм.** – розмовний варіант імені; **с.** – середній рід; **техн.** – технічне; **ч.** – чоловічий рід; **◆** – фразеологічні одиниці; **■** – узвичаєні вислови.

Г

ГА [га] *частка питальна*. 1. (уживається як відгук на звертання) га. 2. (уживається як перепитування непочутого) га.

ГАВ [гаў] *виг.* Звуконаслідування, що означає гавкання собаки.

ГÁВА¹ [ґава], *-и, ж., перев. дит.* Ворона.

ГÁВА² [ґава], *-и, ч.* Вл. н.: інд. і род. вул. прізвище. Дружина – **Гáвина**. Рід – **Гáвині**.

ГÁВ'ЇЗ [ґаўйіз], *-у, ч., бот.* (трав'яниста рослина (бур'ян) родини шорстколистих; використовується для боротьби з гризунами, а також у народній медицині як болезаспокійливий засіб) чорнокорінь (*Synoglossum* L.).

ГÁВКАТИ *див. ГÓВКАТИ*.

ГÁВКО [ґаўко], *-а, ч., дит.* Пес.

ГÁВРИШ [ґаўриш], *-а, ч.* Вл. н.: прізвище.

ГÁВЧИК [ґаўчик], *-а, ч., дит.* Пестл. до **ГÁВКО**.

ГАДА́ТИ [гада́ти] *дієсл., недок.* 1. Думати. 2. Обдумувати. 3. Припускати, планувати, розраховувати; сподіватися: *Він гадóв, шо на цей раз попрóдасць всі помідóри, але купці́в булó дóуже ма́ло.* ■ **живі́й живе́ гадáс (дúмає)** – людина протягом свого життя весь час щось планує, мріє, на щось сподівається.

ГАДÉ *див. ГАДЬÍ*.

ГАДÉЧШИЙ *див. ГАДЬÍЧШИЙ*.

ГÁДКА [ґад'ка], *-и, ж.* 1. Думка, гадка. 2. Надія, сподівання. ■ **і в гáдці не ма́ти** – навіть і не думати (про що), навіть не розраховувати (на що); ■ **і гáдки не ма́ти** – а) те саме, що **і в гáдці не ма́ти**; б) навіть і не здогадуватися; ■ **ма́ти всю гáдку** (на що і без додатка) надіятися, сподіватися, розраховувати (на що): *Та вона́ ма́ла всю гáдку, що він з нив ожéнісі. Вона́ й не дúмала, що він її обдúрит.*

ГАДЬÍ [гад'и́], *-и, ГАДÉ [гад'е́], *-и, с., зб.* 1. Гаддя. 2. *перен., лайл.* Підлі або недобрі люди, яких треба боятися, остерігатися.*

ГАДЬÍЧИЙ [гад'и́чий], *-а, -е/-и, ГАДÉЧИЙ [гад'е́чий], *-а, -е/-и, прикм.* 1. *перен.* (про пса) дуже злий: *Вважýйте, бо наш пес дуже гадьíчий.* 2. (про людину) який має нестерпний характер.*

ГАДЬÍЧШИЙ [гад'и́ч'и́ий], *-а, -е/-и, ГАДÉЧШИЙ [гад'е́ч'и́ий], *-а, -е/-и, прикм. в. ст.* 1. *перен.* (про пса) більш злий: *Наш пес як підрі́с, то стов це гадьíчший.* 2. (про людину) який має більш нестерпний характер, ніж хтось інший.*

ГАДЮКА [гад'ука], -и, ж. 1. Гадюка. 2. *перен., лайл.* Підступна людина.

ГАЗ [газ], -у, ч. 1. (речовина, здатна поширюватися в усьому доступному для неї просторі, рівномірно заповнюючи його) газ. 2. (загальна назва газоподібних або пароподібних речовин, які використовуються для опалення, освітлення та як рушійна сила) газ: *На наші вулиці газ ще не підключали.*

ГАЗМАСКА *див.* **ГАЗМАСКА**.

ГАЗУВАТИ [газувати] *дієсл., недок.* Тиснути на педаль газу, збільшуючи швидкість руху автомобіля або збільшуючи шум від мотора, що працює при вимкненій коробці передач.

ГАЙ¹ [гаї], -ю, ч. (невеликий, перев. листяний ліс) гай. **■ аж гай шуміт** – на повну силу, інтенсивно: – *Ну, як? Ви там щось робите, чи нї?* – *Аякже! Робота йде, аж гай шуміт.*

ГАЙ² [гаї], -ю, ч. Вл. н.: мікротопонім – власна назва невеликого за площею грабового лісу, розташованого на території села поруч із Середнім Гірбом.

ГАЙ-ГАЙ [гаїгаї] *виг.* 1. Уживають, щоб висловити жаль за чимось, що уже пройшло і не вернеться: (із розмови двох давніх приятелів) *Гай-гай, кілька літ пройшло, як ми з тоб'їв не віділиси?! 2. Уживають, щоб висловити співчуття, заклопотаність і т. ін.*

ГАЙДАРНИ [гаїдарні], -ї, ж. Дуже велика хата.

ГАЙТА [гаїта] *виг.* Уживають, щоб повертати коня вправо. **■ не знати (не розуміти) ні гайта, ні вісьта** – (про людину) нічого не розуміти, не розуміти елементарних речей; бути дурним.

ГАЙЦ [гаїц], -у, **ГАЙЦ** [гаїц], -у, ч. 1. Жар. 2. Вогонь. **■ давати (дати) гайцу (гайцу)** – 1. *перен.* (без додатка) (пристрасно, азартно робити що-небудь) давати (дати) жару. Спектр застосування цього виразу у розмовному мовленні дуже широкий і зміст висловлюваного часто можна зрозуміти лише у контексті розмови. Напр.: *О, ми на тім висілю давали гайцу з урахуванням контексту розмови розшифровується так: 'О, ми на тім весіллі натанцювалися досхочу'.* 2. *перен.* (кому) замучити кого-небудь роботою. 3. *перен.* (кому) дуже висварити кого-небудь.

ГАЙЦУВАТИ [гайцувати], **ГАЙЦУВАТИ** [гайцувати] *дієсл., недок.* 1. Підтримувати сильний вогонь у кухні, печі, вогнищі. 2. Робити сильнішим вогонь у газовій плиті. *Див. ще ПІДГАЙЦОВУВАТИ, ПІДГАЙЦУВАТИ, РОЗГАЙЦУВАТИ.*

ГАКАТИ [гакати] *дієсл., недок.* Вимовляти або вигукувати га.

ГАЛАЙ¹ [галаї], -я, ч. Те саме, що **ГАЛАЙКО**.

ГАЛАЙ²: **■ на галай – на балай** – 1. Непродумано, похапцем, поспішно. 2. Як-небудь, легковажно, абияк. 3. *перен.* Негрунтовно, поверхово, несерйозно: *Вони ту стайню вімурували на галай – на балай.*

ГАЛАЙКО [галаїко], -а, ч. 1. Запальна людина. 2. Людина, яка приймає поспішні, необдумані рішення. 3. Метушлива людина. *Див. ще ГАЛАЙ, ГАЛАТІМ.*

ГАЛАЙКОВАТИЙ [галаїковатиї], -а, -е/-и, **ГАЛАЙКУВАТИЙ** [галаїкуватиї], -а, -е/-и, *прикм.* 1. Який діє під впливом миттєвого пориву, приймає необдумані рішення. 2. *перен.* (без відтінку згрубілості) придуркуватий.

ГАЛАЙКУВАТИЙ *див.* **ГАЛАЙКОВАТИЙ**.

ГАЛАКАТИ [галакати] *дієсл., недок.* 1. Довго теревенити. 2. Галасувати. *Див. ще ЗАГАЛАКАТИ.*

ГАЛАСАТИ [галасати] *дієсл., недок.* (голосно кричати) галасувати.

ГАЛАТІМ [галатім], -а, ч. 1. Запальна, легковажна людина. 2. (про людину) вітрогін. 3. Язиката людина; яка нічого не боїться; яка поводить себе вільно, не соромиться. 4. Те саме, що **ГАЛАЙКО** у 2-му і 3-му знач.

ГАЛАТІМСЬКИЙ [галатімськії], -а, -е/-и, *прикм.* 1. Запальний, легковажний. 2. Язикатий; який нічого не боїться; який веде себе вільно, не соромиться: (із розмови сусідок про школяра, який ввечері має брати участь у святковому концерті) – *Він не переживає перед концертом? – Нї, він такий галатімський.*

ГАЛІНА [галіна], -и, ж. Вл. н.: оф. варіант жіночого імені.

ГАЛІНКА [галінка], -и, ж. Вл. н.: пестл. до **ГАЛІНА**.

ГАЛІТИ [галити] дієсл., недок. (кому кого, кому що) раїти, нараджувати, рекомендувати, настійно радити, підказувати, пропонувати; рекламувати. Йдеться про дуже широкий спектр відтінків значення: можна радити (*галіти*) комусь що-небудь купити, а можна також радити (*галіти*) оженитися зі своєю родичкою і т. ін. Переважно мається на увазі, що людина, яка комусь щось *галіт* (тобто радить, рекомендує), хоч на перший погляд нібито безстороння, може бути насправді приховано зацікавленою у позитивному вирішенні справи. Наприклад, хтось комусь радить оженитися з дівчиною з іншого села. Потім виявляється, що той, хто радить (*галіт*), – родич тієї дівчини: *Воні йому дуже галіли ту дівку, а він тепер має до них великий жбіль* (тобто: за їхньою порадою хлопець оженився з певною дівчиною, а потім сімейне життя у них не склалося, і він ображений на порадників). Див. ще **НАГАЛІТИ**.

ГАЛИЦЬКИЙ [ґалиц'кій], -а, -е/-и, прикм. (який стосується міста Галича) галицький.

ГАЛИЧ [ґалич], -і, ч. Вл. н.: ойконім – м. Галич Івано-Франківської області.

ГАЛИЧАНИН [ґаличанин], -а, ч. (житель Галичини) галичанин.

ГАЛИЧАНКА [ґаличанка], -и, ж. (жителька Галичини) галичанка.

ГАЛИЧИНА [ґаличинна], -і, ж. Вл. н.: (назва історично-географічного регіону України) Галичина.

ГАЛІ [ґал'і], -і, ж. Вл. н.: розм. до **ГАЛІНА** (= літ. Галья).

ГАЛУЦЬ [ґалуц'], -і, ч. Вл. н.: вул. род. прізвисько. Дружина – **Галуцева, Галуциха**. Син – **Галуців, Галуцевий**. Рід – **Галуцеві**.

ГАЛЬБА [ґал'ба], -и, ж. Пивний кухоль із товстого скла з ручкою місткістю 0,5 л. ■ **малá гальба** – пивний кухоль місткістю 0,25 л.

ГАЛЬМАН [ґал'ман] у ролі присл. Дуже багато: а) *Я роботи маю гальман* 'Я маю дуже багато роботи (дуже багато справ до виконання)'; б) *Люди садять гальман бульби, абі маїти на продаж*.

ГАЛЬМО [ґал'мо], -а, с., **ГАЛЬМА** [ґал'ма], **гальм**, мн. 1. перев. у мн. **ГАЛЬМА**. Пристрій для сповільнення руху або зупинки транспорту (легкових і вантажних машин, комбайнів і т. ін.). 2. одн. **ГАЛЬМО**, с. Ланцюг, за допомогою якого гальмують, їдучи возом по дорозі крутим схилом. Його прикріплюють до основи воза і зачіпляють за одне з коліс, щоб воно не крутилося, а лише ковзало (*сунулосі*) по дорозі.

ГАЛЬМУВАТИ [ґал'мувати] дієсл., недок. Гальмувати. Див. ще **ЗАГАЛЬМУВАТИ**.

ГАЛЬМУЖНА [ґал'мужна], -и, ж. 1. Милостиня убогому, подарунок для бідної людини. 2. Дарунок. 3. Жалість.

ГАЛЬОП див. **ГАЛЬОП**.

ГАЛЬОПОМ див. **ГАЛЬОПОМ**.

ГАЛЬ-ПАЛЬ [ґал'пал'] присл. 1. Дуже швидко. Перев. стосується ідеї, яка приходить несподівано і яку відразу ж намагаються втілити. 2. (про виконану роботу) поспіхом і тому перев. неякісно.

ГАЛЬТАНКА [ґал'танка], -и, ж., буд. альтанка, бесідка.

ГАЛЬШТУК [ґал'штук] ч., -а. 1. Собачий ошийник. 2. *оказ, жарт*. Галстук.

ГАЛЮСІ [ґал'ус'і], -і, ж. Вл. н.: пестл. до **ГАЛІНА**.

ГАЛЮХА [ґал'уха], -и, ж. Вл. н.: розм. до **ГАЛІНА**.

ГАМ [гам] виг., дит. Уживають, щоб спонукати маленьку дитину проковтнути їжу, коли годують з ложечки: *Ану, відкрій ротик. Гам! Молодець!*

ГАМАН [гаман], -а, ч. 1. Безпорадна, недолуга, нетямуща людина; недотепа. ■ **біти, як гáмана** – 'дуже сильно бити'; із пояснень самих мовців: „*біти не жаліючи, бо завинів*” (тут: *завинів* = *провинився*); ■ **бітисі, як гáман** (з ким) – невміло, по-дурному битися (а тому небезпечно). 2. Дурень. ■ **дурній, як гáман** – дуже дурний.

ГАМ-ГАМ [ґам.гам] виг. у знач. дієсл. Те саме, що **ГАМАТИ**: (мати, звертаючись до маленької дитини) *Будемо зараз гам-гам*.

ГАМАТИ [гамати] дієсл., недок., дит. Їсти.

ГАМУЗОМ [гамузом] присл. (про речі) все вперемішку; як-небудь, без певного впорядкування.

ГА́МЦІТИ [гaмц'іти], **ГА́МЦЯТИ** [гaмц'ати] дієсл., *недок., дит.* Пестл. до **ГА́МАТИ**. *Див. ще ПОГА́МЦІТИ.*

ГАНДЗІ¹ [гaндМз'і], -і, *ж.* Вл. н.: нейтр., розм. до **ГАННА**.

ГАНДЗІ² [гaндМз'і], -і, *ж., техн.* (простий механізм для підняття важких предметів, що має форму колеса (на осі) з жолобом, через яке перекинута ланцюг, канат і т. ін.) блок.

ГАНДЗУ́НІ [гaндМзун'і], -і, *ж.* Вл. н.: пестл. до **ГАНДЗІ**¹.

ГА́НІ [гaн'і], -і, *ж.* Вл. н.: нейтр., розм. до **ГАННА**. *Див. ще А́ННА, НУ́СЬКА.*

ГАНКА [гaнка], -и, *ж.* Вл. н.: 1. *заст.* Нейтр., розм. до **ГАННА**. 2. Інд. жіноче вул. прізвисько. *Див. ще ГАНЬКА.*

ГАННА [гaн'a], -и, *ж.* Вл. н.: оф. варіант жіночого імені.

ГАННУ́СІ [гaн'ус'і], -і, *ж.* Вл. н.: пестл. до **ГАННА** (= літ. Ганну́ся).

ГАНУСІ́ВКА [гaну'с'іўка], -и, *ж.* Вл. н.: ойконім – офіційна власна назва села, розташованого між селами Побережжя і Узин. *Див. ще ГАНУСІ́ВЦІ.*

ГАНУСІ́ВЦІ [гaну'с'іўц'і], **Ганусове́ц**, *мн.* Вл. н.: ойконім – так у Стриганцях називають село **Ганусівку**. У мовленні жителів села функціонують обидві назви (**Ганусівка** і **Ганусівці**), але частіше вживається назва **Ганусівці**.

ГАНУСОВЕ́ЦКИЙ [гaнусовецк'ій], -а, -е/-и, *прикм.* 1. Який стосується села Ганусівці (оф. Ганусівка) або належить йому. **Ганусове́цке роздорі́жжя** – роздоріжжя у селі Побережжя: одна дорога йде в напрямку села Ганусівці (оф. Ганусівка), а друга простягається далі через село Побережжя в напрямку до смт Єзупіль; **Ганусове́цкий поворо́т** – поворот дороги у напрямку села Ганусівці (оф. Ганусівка), розташований на роздоріжжі у селі Побережжя: (водій автобуса пасажирів) *Я вас доведу́ лише до Ганусове́цкого поворо́ту.* 2. Який проживає у Ганусівцях (оф. Ганусівка).

ГАНЬБА́ [гaн'ба], -і, *ж.* Ганьба.

ГАНЬБІ́ТИ [гaн'бити] дієсл., *недок.* (кого, що) ганьбити, знеславлювати, ославляти.

ГАНЬБІ́ТИСІ [гaн'битис'і] дієсл., *недок.* Ганьбитися, знеславлюватися, осоромлюватися внаслідок власних дій чи слів.

ГАНЬКА [гaн'ка], -и, *ж.* Вл. н.: нейтр. розм. до **ГАННА**. *Див. ще ГАНКА.*

ГАПЛІ́К [гaпл'ік] у *знач. присл.* Кінець усьому; непереливки: (мати до неслухняних чотирирічних дівчаток-близнючок) *Як ма́ма сі рознерву́є, то буде гаплі́к.*

ГАПТУВА́ТИ [гaпту'вати] дієсл., *недок.* 1. (вишивати шовковими, вкритими тонким шаром золота або срібла нитками різного гатунку) гаптувати. 2. (взагалі вишивати) гаптувати. *Див. ще ВІГАПТУВА́ТИ.*

ГАРА́ЗД [гa'разд], -у, *ч.* 1. Багатство, заможність, розкоші. 2. Добре, багате, спокійне життя. *Наз. мн. гаразді́.* **Йому́** (їй, їм) **гара́зд сі діє, йому́** (їй, їм) **сі гара́зд діє** – а) він (вона, воно, вони) купається у розкошах, достатку; б) йому (їй, їм) добре живеться.

ГАРАЗДУВА́ТИ [гaразду'вати] дієсл., *недок.* Жити щасливо, в достатку.

ГА́РАМ [гaрам], -а, *ч.* Вл. н.: інд. і род. вул. прізвисько. Дружина – **Га́рамова**, **Гарамі́ха**. Син, онук – **Га́рамовий**. Дочка, невістка – **Га́рамова**. Рід – **Га́рамові**.

ГАРАСІ́М [гaрас'ім], -а, *ч.* Вл. н.: інд. і род. вул. прізвисько. Дружина – **Гарасі́мова**, **Гарасі́миха**. Рід – **Гарасі́мові**.

ГАРАТА́ТИ [гaрат'ати] дієсл., *недок.* 1. (чим, по чому) бити, стукати. 2. (в що) сильно і різко стукати в що-небудь, грюкати: *Він був п'яний, я його́ не пуска́ла до ха́ти, і він зачы́в гарата́ти в двéрі.* *Див. ще ВГАРАТА́ТИ, ГАРАТНУ́ТИ, ЗАГАРАТА́ТИ, ПОГАРАТА́ТИ.*

ГАРАТНУ́ТИ [гaрат'нути] дієсл., *недок.* (одноразова дія) 1. (чим, по чому) вдарити, стукнути. 2. (в що) сильно і різко стукнути в що-небудь, грюкнути. 3. (кого) сильно вдарити. *Див. ще ВГАРАТА́ТИ, ГАРАТА́ТИ, ЗАГАРАТА́ТИ, ПОГАРАТА́ТИ.*

ГАРБА́ТИ [гaрбати] дієсл., *недок.* Обманом, хитрістю або силою жадібно нагромаджувати, привласнювати собі чуже майно, гроші і т. ін. *Див. ще ЗАГАРБА́ТИ, НАГАРБА́ТИ.*

ГАРБУ́З [гaр'буз], -а́, *ч.* Гарбуз. **Приповідка:** **Гарбу́з – не їда́, а при́стай – не газда́** (тобто: Так само, як гарбуз не є основною їжею, так і приймак не може бути самостійним, повноцінним господарем, бо там все вирішує ще батько дружини). **да́ти гарбуза́** – (про дівчину) відмовити парубкові на його пропозицію вийти за нього заміж.

ГАРБУЗЄ́ див. **ГАРБУЗЬЇ́**.

ГАРБУЗЄ́ТКО див. **ГАРБУЗЬЇ́ТКО**.

ГАРБУЗІ́НІ [гарбу'зин'і], -і, с., збірн. Стебла гарбуза.

ГАРБУЗІ́ХА [гарбу'зиха], -и, ж. Вл. н.: інд. і род. вул. прізвисько. Дочка, онука – **Гарбузі́шина**.

ГАРБУЗО́ВІЙ [гарбу'зовий], -а, -е/-и, прикм. (який належить гарбузові або стосується його) гарбузовий: *Я ніні звару́ гарбузову́ кашу.*

ГАРБУЗЬЇ́ [гарбу'з'іє], -з'їти, **ГАРБУЗЄ́** [гарбу'з'еє], -з'їти, с. Маленький розміром гарбуз. Наз. мн. **гарбуз'їта**, **гарбуз'єта**.

ГАРБУЗЬЇ́ТКО [гарбу'з'іє'тко], -а, **ГАРБУЗЄ́ТКО** [гарбу'з'еє'тко], -а, с. Зменш.-пестл. до **ГАРБУЗЬЇ́**.

ГА́РКАТИ [га'ркати] дієсл., недок. 1. (про собаку) гарчати. 2. перен. (про людину) сердито покрикувати на кого-небудь: *Приста́йка – то нічо́ не ва́рта, бо прі́стая ніхто́ не любит: і ї́сти ніхто́ не хо́че дати, і га́ркают на не́го, як на пса.* Див. ще **ГА́РКНУТИ**, **ГАРЧЬЇ́ТИ**.

ГА́РКНУТИ [га'ркнути] дієсл., док. (одноразова дія) 1. (про собаку) (за)гарчати один раз гаркнути. 2. перен. (про людину – строго, зі злістю, великим незадоволенням або ненавистю сказати щось до кого-небудь) гаркнути, рьякнути. 3. перен. (про людину – строго, зі злістю крикнути до когось або на когось) гаркнути, рьякнути. Див. ще **ГА́РКАТИ**, **ГАРЧЬЇ́ТИ**.

ГАРНÉЗНИЙ [га'рнезний], -а, -е/-и, прикм. Дуже гарний.

ГА́РНИЙ [га'рний], -а, -е/-и, прикм. Гарний, красивий; ошатний. Див. ще **ФА́ЙНИЙ**.

ГА́РНО [га'рно] присл. 1. Гарно. 2. Добре: (із розмови сусідок про дітей) *Як вчо́ра був Оле́г, то вони́ ці́лий день га́рно ба́вилисі, а як вони́ дво́є [брат і сестра – Авт.], то ці́лий день ті́льки гуд́жя та й гуд́жя.* Див. ще **ФА́ЙНО**.

ГАРО́ВЗ [га'роўз] виг., часто – згруб. 1. Іди геть! 2. Геть звідси!

ГАРЧЄ́ТИ див. **ГАРЧЬЇ́ТИ**.

ГАРЧЬЇ́ТИ [га'рч'ієти], **ГАРЧЄ́ТИ** [га'рч'еєти] дієсл., недок. 1. (про собаку) гарчати. 2. перен. (про людину) строго, зі злістю, великим незадоволенням або ненавистю говорити до кого-небудь. 3. (про прилади, механізми і т. ін.) будучи несправним, видавати своєрідні, уривчасті звуки: *Насо́с [для качання води – Авт.] шось гарч'їт.* Див. ще **ГА́РКАТИ**, **ГА́РКНУТИ**.

ГАСА́ТИ [га'сати] дієсл., недок. (жваво бігати в різних напрямках) гасати.

ГАСНУ́ТИ [га'снути] дієсл., недок. (переставати горіти, світити) гаснути. Див. ще **ЗАГАСНУ́ТИ**.

ГАСТРОНО́М [гастро'ном], -у, ч. Гастроном.

ГАСЮ́К [га'с'ук], -а́, ч., ж. Вл. н.: 1. Прізвисько. 2. Інд. і род. вул. прізвисько. Дружина – **Гасю́кова**, **Гасю́чка**. Рід – **Гасю́ки**, **Гасю́кові**.

ГАТІ́ТИ¹ [га'тити] дієсл., недок. 1. (кого, кого чим) сильно бити. 2. (б'ючи, товчучи, запахати, заганяти щось у середину чого-небудь) втовкати. 3. перен., згруб. Напихати в себе багато їжі, об'їдатися. 4. перен. Постачати; витратити, вкладати у великій кількості: *Вони́ тудá [на будівництво хати – Авт.] лиш гати́ли грóші і гати́ли.* Див. ще **ВГАТІ́ТИ**, **ВТЕЛÉВКАТИ**, **ТЕЛÉВКАТИ**.

ГАТІ́ТИ² [га'тити] дієсл., недок. Загачувати. Див. ще **ЗАГАТІ́ТИ**.

ГАЧКУВА́ТИ [гачку'вати] дієсл., недок. Плести який-небудь виріб за допомогою гачка.

ГАЧО́К [га'чок], -чка́, ч. 1. Пристрій для риболовлі. 2. Загнутий під прямим кутом на одному кінці металевий дрюк, яким прочищають попіл у кухні. 3. Інструмент для плетіння (мережива, серветок і т. ін.): короткий металевий дріт, загнутий на одному кінці.

ГЕЙ [геї] виг. 1. Уживають, щоб підганяти корову. 2. Уживають для вираження здивування, стривоженості: *Пійта, гей, вже шéста [година – Авт.], а його́ ше нема́!*

ГЕ́КТАР [гектар], **гекта́ра**, **ГЕКТÁР** [гек'тар], **гекта́ра**, ч. (міра площі) гектар: *В колго́сні тре́ба було́ обса́пати ге́ктар буракі́в.*

ГЕ́ЛМА [гелма], -и, ж., заст. Каска.

ГЕ́НДИЛЬ [гендил'], -длі, **ГІ́НДИЛЬ** [гиндил'], -длі, ч. Комерція; торг, торгівля: *Та шо то мені́ буде́ за ге́ндиль, як я буду́ по такі́ ціні́ продава́ти?* 'Яка то буде в мене торгівля, як я буду продавати за такою низькою ціною?' (тобто: 'я не буду мати того виторгу, який планувала').

ГЕНДЛЬЇ́Р див. **ГЕНДЛЯ́Р**.

ГЕНДЛЮВА́ТИ [ге^ндл'у^вати], **ГИНДЛЮВА́ТИ** [ги^ндл'у^вати] дієсл., *недок.* Торгувати, перепродувати: а) *Жиди́ в на́шим селі́ бу́ли бі́дні, а ді́тій ма́ли бага́то, то сі́ ратува́ли, як мо́гли. Гиндлюва́ли худо́бов, кі́ньми, вся́ков дрі́бно́тов;* б) *Вони́ там ти́ми місьцьи́ми гендлюва́ли напра́во і налі́во.*

ГЕНДЛЯ́Р [ге^ндл'ар], **-рьі́**, **ГЕНДЛЬІ́Р** [ге^ндл'ир], **-льи́рьі́**, **-лі́рьі́**, ч. Торговець, лихвар.

ГЕПАТИ́СИ [гепатис'і] дієсл., *недок.*, **ГЕПНУТИ́СИ** [гепнутис'і] *док.* Падати з розгону з висоти.

ГЕПНУТИ́СИ див. **ГЕПАТИ́СИ**.

ГЕРБ [герб] **-а́**, ч. 1. (відзнака шляхетства, знак роду) герб: *Оповіда́ют, шо́ ті хло́пі, шо́ робі́ли в Ро́шневі́ в гра́фські́м ма́стку бра́му, каза́ли до гра́фа: – Мо́же, ми па́нови ше́ на бра́му герб приче́пим? А він ї́м відпові́в по-по́льськи: – До ду́пи мені́ герб, як не́ма то́ї пова́ги, шо́ бу́ла ко́лісь. 2. *заст., рідк.* Рід, покоління. 3. *образно.* Хлопець, який продовжує рід, маючи родове прізвище.*

ГЕРБА́ТА [ге^рбата], **-и́**, ж. Чай: *Герба́та з мнѝ́тки – то́ ду́же сма́чна! ‘Чай із м’яти – дуже смачний!’.* Див. *ще* **ЧАЙ**.

ГЕТ¹ [гет] *присл.* (куди-небудь, у невизначеному напрямку, на віддаль) геть: а) (про гостя, який довго набридав господарям розговорами і нарешті пішов із хати) *Він вже́ пішо́в гет;* б) *Він погара́тов в двѝ́рі, вві́дів, шо́ ніко́го не́ма, і пішо́в гет.*

ГЕТ² [гет] *виг.* (уживається як наказ відійти від кого-, чого-небудь, покинути, залишити кого-, що-небудь) 1. Геть! 2. Йди геть!

ГЕТВО́ [гет'во] *виг.* 1. Геть! 2. Йди геть звідси!

ГЕТ-ЧИ́СТО [гет.'чисто] *присл.* Зовсім, цілком: *Він гет-чи́сто змок!*

ГІ́БЕЛЬ [гибе^л'], **-блі́**, **ГІ́БИЛЬ** [гиби^л'], **-блі́** ч. (вид столярного інструмента) рубанок.

ГІ́БИЛЬ див. **ГІ́БЕЛЬ**.

ГИБЛІ́ВКІ́ [гил'і'у^лки], **-во́к**, мн. Дерев'яні стружки, які утворилися після обробки дошки чи дерев'яного предмета рубанком.

ГИ́БЛЮВА́ТИ [гил'у^вати] дієсл., *недок.* Обробляти (стругати) дошку чи дерев'яний предмет рубанком. Див. *ще* **ПОГИ́БЛЮВА́ТИ**.

ГІ́ДИТИ́СИ [гидитис'і] дієсл., *недок.* Гидитися. Див. *ще* **ЗГІ́ДИТИ́СИ**.

ГИ́ДКІ́Й [гид'киї], **-а́**, **-е́**, *прикм.* Гидкий. Див. *ще* **БРИ́ДКІ́Й**.

ГІ́ДКО [гидко] *присл.* Гидко. Див. *ще* **БРИ́ДКО**.

ГИ́ЖКІ́ [гиж^кки], **-жо́к**, *тільки у мн.* (назва страви) холодець. Див. *ще* **ДРИ́ГЛЬІ́ЧКА**.

ГИ́ЛЯ́ТА див. **ГІ́ЛЯ́ТА**.

ГИ́МН [гимн], **-у́**, ч. Гімн: *Я вста́ла ві́дрáзу, як гимн загра́ли ‘Я прокину́лася ві́дрáзу, як по ра́діо загра́ли гимн’.*

ГІ́НДИ́ЛЬ див. **ГЕ́НДИ́ЛЬ**.

ГИ́НДЛЮВА́ТИ див. **ГЕНДЛЮВА́ТИ**.

ГИ́НДРУ́ГАТИ [гин'другати] дієсл., *недок.*, **ПОГИ́НДРУ́ГАТИ** [погин'другати] *док.*, *зруб.* Шкандибати; їти накульгуючи: (із розмови дітлахів між собою. Обговорюють стареньку жінку, яка іде собі у справах, накульгуючи, в іншому, не своєму кутку села) *Я зна́ю ту ба́бу. Вона́ жи́є на Селі́. І чо́ вона́ ту́т гиндру́гає?*

ГИ́РЗА́ТИ [гир'зати] дієсл., *недок.* 1. (про коней) іржати. 2. *перен., зруб.* (про людей) голосно реготати, втішаючись чим-небудь: *Вона́ як ді́вува́ла, то з хло́пцями гирза́ла так, шо́ бу́ло чу́ти на всю ву́лицю.* Див. *ще* **ЗАГИ́РЗА́ТИ**, **ПОГИ́РЗА́ТИ**.

ГІ́РКАТИ [гиркати] дієсл., *недок.* Те саме, що **ГА́РКАТИ** у 2-му знач.

ГІ́РКАТИ́СИ [гиркатис'і] дієсл., *недок.* Сваритися (перев. час від часу). Див. *ще* **ПОГІ́РКАТИ́СИ**.

ГИ́РКЕ́Й див. **ГИ́РКІ́Й**.

ГИ́РКІ́Й [гир'киї], **-а́**, **-е́**, **ГИ́РКЫ́Й** [гир'к'иї] **-а́**, **-кѝ́**, **ГИ́РКЕ́Й** [гир'к'еї], **-а́**, **-кѝ́**, **ГИ́РКІ́Й**, **-а́**, **-кѝ́**, *прикм.* 1. Гіркий на смак. **■ не будь солодкий, бо тебе́ злі́жуд, не будь гиркий, бо тебе́ запліо́уд** – у стосунках із людьми треба завжди дотримуватися “золотої середини”.

2. *перен.* Важкий, прикрий: *Ой, гирке́ то моє газдуванє.* ■ **ГИРКІЙ (гіркий) світ (світ)** (з ким, з чим або без додатка) – важке, прикре життя.

ГІРКО [г'ирко] *присл.* 1. (смакове відчуття) гірко. 2. *перен.* Важко, прикро: *Мені г'ирко ту телицю годувати* 'Мені важко (= я не маю чим, не маю корму) свою телицю утримувати'.

ГИРКЬІЙ див. **ГИРКІЙ**.

ГІРШЕ [г'ирше^н], **ГІРШИ** [г'ирши^є] *присл. в. ст.* Гірше.

ГІРШИ див. **ГІРШЕ**.

ГІЦЕЛЬ [г'ице^л'], **-цлі, ч.** 1. (той, хто відловлює безпритульних собак) гицель. 2. *перен., згруб. або жарт.* Прізвисько здатного на всякі витівки (перев. шкідливі) хлопця-підлітка. 3. *перен.* Бешкетник. Насмішкувате прізвисько людини, яке у розмовному мовленні надається в різних ситуаціях перев. між добрими друзями, у межах сімейного середовища та ін. 4. *евф.* Людина, яка робить шкоду кому-небудь; злодій: *Я дівлюсі вчєра: в ва́шій хаті сві́тисі. Я вже думов, шо то гіцлі залізли.*

ГІЦИ [г'ици], **-ів, тільки у мн.** Насмішки; витівки, дрібні капості, які зазвичай викликають сміх. Див. *ще* **КЕПКИ**.

ГИЧЕГА [г'ичега], **-и, ж.** Дуже велика гичка.

ГІЧКА [г'ичка], **-и, ж.** (верхня, наземна частина буряків, картоплі, моркви і т. ін.) гичка.

ГІ [г'і] *частка.* Ніби, нібито, немовби. Див. *ще* **ГІБИ, ТАГІ, ТАГІБИ**.

ГІБИ [г'іби] *частка.* Ніби, нібито, немовби. Див. *ще* **ГІ, ТАГІ, ТАГІБИ**.

ГІДНИЙ [г'ідний], **-а, -е/-и, прикм.** Достойний, вартий поваги; який себе поводить належним чином: а) *Мій Рóмко* [син – Авт.] – *то такі гідний кавáлер. Він попросів її ма́му, щоб її відпустили* [дівчину разом із хлопцем на літній відпочинок – Авт.]; б) *То гідна кúрка.*

ГІЙ [г'ій] *виг.* Те саме, що **АГІЙ**: *Гій, ти чо зака́шловсі?*

ГІЛІ [г'іл'і], **-і, с., зб.** Гілля.

ГІЛЬІ [г'іл'и], **-і, ГІЛІЛЬІ** [г'іл'л'и], **-і, ж.** Гілка дерева, куща: *А ти відрі́ж ту гілю́, відиши, вона́ вже всóхла.*

ГІЛЬО [г'іл'о], **-ля, ч.** Вл. н.: інд. і род. вул. прізвисько. Дружина – **Гілева, Гільова**. Рід – **Гілі**.

ГІЛ'ЯГА [г'іл'ага], **-и, ГИЛ'ЯГА** [г'ил'ага], **-и, ж.** Дуже велика і товста гілка.

ГІМНО́ [г'ім'но], **-а́, с.** 1. Кал, лайно, екскременти. 2. *вульг.* (у ролі виг. при запереченні того, що говорить співрозмовник; уживають перев. під час сварки) Та ні! Так не буде, як ти хочеш!

ГІМНЮ́К [г'ім'н'ук], **-а́, ч.** 1. *вульг.* Підла, непорядна людина; негідник. 2. *ірон.* Нечемна дитина або підліток.

ГІН [г'ін], **гóну, ч.** 1. Швидкий рух чого-небудь (води і т. ін.): (про швидку течію води під час повені) *А що ти зробиши, коли́ такій гін?* 2. (про людину) здатність швидко виконувати різні види робіт. ■ **ма́ти гін** – 1. (про течію в річці) дуже швидко текти. 2. (до чого і без додатка) мати природну здатність що-небудь швидко робити. 3. *перен.* (без додатка) бути від природи похотливим, сексуально ненаситним.

ГІНКІЙ [г'інкії], **-а́, -е́, прикм.** 1. Швидкий у русі. 2. Швидкий у роботі. 3. *перен.* Похотливий, сексуально ненаситний.

ГІРКА [г'ірка], **-и, ж.** Вл. н.: мікротопонім – 1. Назва високого пагорба в с. Стриганці. 2. Назва поля, розташованого на цьому пагорбі.

ГИРКІЙ див. **ГИРКІЙ**.

ГІСТЬ [г'іс'ц'і], **гóсті** [г'ос'ц'і], [г'ост'і], *ч.* Гість. Наз. мн. **гóсті** [г'ос'ц'і], [г'ост'і]: *В нас гóсті на висілю́ дужє любі́т, абі́ їх припрóшували до ї́ді.*

ГЛА [гла], **гли, ж.** Голка: *Всилі́ мині́ ні́тку в глу, бо без окуля́рів са́ма не змо́жу. Родовий однини глов* [глоў] 'голкою'. Наз. мн. **гли** [гли], **голкі** [гол'ки].

ГЛА́ДКІЙ [гладкії], **-а, -е/-и, прикм.** (добре вгодований, товстий) гладкий.

ГЛІ́НА [глина], **-и, ж.** 1. Глина. 2. (будівельний матеріал) глина.

ГЛІ́НИСТІЙ [глинистії], **-а, -е/-и, прикм.** Який містить у собі глину: *В то́му селі́ землі́ гли́ниста.*

ГЛИ́НКИ [глин'ки], **Глинóк, мн.** Вл. н.: назва поля, розташованого на території Стриганець.

ГЛІ́П [глип] *виг. у знач. дієсл.* Те саме, що **ГЛІ́ПНУТИ** у 1-му і 2-му знач.

ГЛІПАТИ [гліпати] дієсл. недок. 1. Кидати короткочасні погляди. 2. Поглядати, споглядати.

ГЛІПІТИ [гліп'іти] дієсл., недок. Животіти, ледве існувати.

ГЛІПНУТИ [гліпнути] дієсл., док. 1. (одноразова дія) кинути короткочасний погляд. 2. Глянути, поглянути. 3. *перен.* (заглянути до кого-небудь на короткий час, мимохідь) взнати, перевірити, розвідати: *Прийшла м гліпнути, як ви тут поживаєте.*

ГЛІДАТИ [гл'ідати] дієсл., недок. Те саме, що **ДИВІТИСІ**.

ГЛОТА́ [гло'та], -и, ж. 1. Скупчення людей, натовп. 2. Тіснява у великому натовпі людей.

ГЛОТІТИ [гло'тити] дієсл., недок. (кого, на кого) приспішувати, спонукувати швидко робити що-небудь.

ГЛУБО́КИЙ [глу'бокий], -а, -е/-и, **ГЛЮБО́КИЙ** [гл'убокий], -а, -е/-и, *прикм.* Глибокий: *В не́го на подві́ру кирни́ці дуже́ глубо́ка.*

ГЛУБО́КО [глу'боко], **ГЛЮБО́КО** [гл'убоко] *присл.* Глибоко: *Фа́рба глубо́ко в'іла́сі в де́рево.*

ГЛУ́БШЕ [глу'бше"], **ГЛЮ́БШЕ** [гл'убше"] *присл. в. ст.* до **ГЛУБО́КО**. Глибше.

ГЛУ́БШИЙ [глу'бший], -а, -е/-и, **ГЛЮ́БШИЙ** [гл'убший], -а, -е/-и, *прикм. ч., в. ст.* до **ГЛУБО́КИЙ**. Глибший.

ГЛУМ [глум], -у, ч. Становище, при якому людина відчуває себе приниженою, осоромленою. **■ на глум лю́дим** – (про прилюдне приниження, сором) на посміховисько: *А чо я буду́ тудá йти? На глум лю́дим?*

ГЛУХІЙ [глу'хий], -а́, -е́, *прикм.* (який не чує навколишніх звуків) глухий.

прикм. у знач. ім. глухій – глуха людина. **◆ Приповідка: глухій шо не почу́є, то ві́думає (ві́думає); ◆ глухій як недочу́є, то ві́думає (ві́думає).**

ГЛУ́ШМАН [глушман], -а, ч., *зруб.* (може стосуватися особи будь-якої статі, а також дитини. Якщо мовець так називає себе сам, то це звучить із відтінком самоіронії) 1. Людина, яка дуже недочуває; глуха людина. 2. Образливе прізвисько.

ГЛУ́ШМІЙ [глуш'мі'ї], -я́, ч., *зруб.* Глуха людина.

ГЛЮБО́КИЙ *див. ГЛУБО́КИЙ.*

ГЛЮБО́КО *див. ГЛУБО́КО.*

ГЛЮ́БШЕ *див. ГЛУ́БШЕ.*

ГЛЮ́БШИЙ *див. ГЛУ́БШИЙ.*

ГЛЯ-ГЛЯ [гл'а.гл'а] *виг.* Уживають, щоб відганяти сорок і ворон, щоб вони не вкрали курчат від квочки.

Література

1. Осташ Р.І. Із життя сучасних українських прізвиськ. 1 / Р.І. Осташ // Українська пропріальна лексика : матеріали наукового семінару (13–14 вересня 2000 р.). – К. : Кий, 2000. – С. 115–121.
2. Осташ Р.І. Із життя сучасних українських прізвиськ. 2 / Р.І. Осташ // Українське і слов'янське мовознавство. – Ужгород, 2001. – Вип. 4. – С. 408–412.
3. Осташ Р.І. Із життя сучасних українських прізвиськ. 3 / Роман Осташ // Діалектологічні студії. 6: Лінгвістичний атлас – від створення до інтерпретації / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. – С. 293–302.